

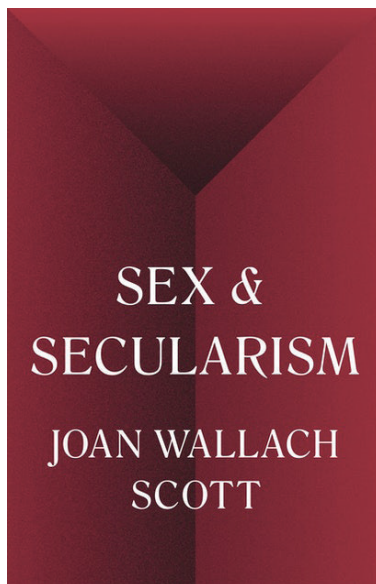
Boekbesprekingen

Joan Wallach Scott, *Sex and Secularism*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2018, eerste druk (e-book), ISBN 9781400888580, 256 pag., €28.

Het nu zo bekende islamdebat kwam op in Nederland in de jaren negentig. Binnen dit debat hebben de tegenstanders van islam zichzelf altijd gepresenteerd als 'ware feministen'. Zij stellen dat er een patriarchale en onderdrukkende cultuur is ontstaan vanuit de islam en dat deze cultuur niet past bij de normen en waarden van de Nederlandse – seculiere – samenleving. De argumenten tegen islam en verwante praktijken – zoals het dragen van een hoofddoek – worden vaak gepresenteerd als pogingen om moslimvrouwen te 'redden' van onderdrukking. Deze argumenten passen binnen een groter discours dat zich heeft ontwikkeld in westerse landen waarin secularisme

onlosmakelijk verbonden is aan gendergelijkheid en vrijheid, waar religie – en dan met name islam – wordt afgeschilderd als de hoofdoorzaak van vrouwenonderdrukking. Maar is gelijkheid tussen mannen en vrouwen daadwerkelijk één van de belangrijkste onderdelen van secularisme? Volgens historicus Joan Wallach Scott is dit zeker niet het geval, zoals zij betoogt in haar boek *Sex and Secularism*.

Sterker nog, onderdeel van haar hoofdargument is zelfs dat deze claim volledig onjuist is. In haar boek beschrijft Scott dat juist genderongelijkheid historisch gezien een belangrijk onderdeel was van het secularisatieproces. Zij stelt dat ongelijkheid behoorde tot een van de bouwstenen van de moderne westerse natiestaten, vanwege de scheiding van de publieke en private sfeer die aan hun ontstaan verbonden is. De publieke sfeer werd bij het ontstaan

van natiestaten expliciet gemaakt tot het domein van mannen: het domein van rationaliteit, economie en politiek. Aanvullend werd de privésfeer het domein van vrouwen. Dit domein was gereserveerd voor de familie, zorg en emoties. Om de scheiding tussen kerk en staat te bestendigen, werd religie ook toegewezen aan de vrouwelijke privésfeer. De onder andere biologische verschillen tussen de seksen werden gebruikt als argument om de scheiding tussen de publieke en private sfeer te handhaven. Zodoende stelt Scott dat genderongelijkheid aan de grondslag van secularisme ligt.

Desalniettemin is het tegenwoordig in westerse landen gebruikelijk om secularisme – en het verwante secularisatieproces – juist als de bringer van gendergelijkheid neer te zetten. Volgens Scott heeft dit twee belangrijke gevolgen. Allereerst wordt het discours over secularisme gebruikt om de westerse superioriteit over de ‘Ander’ – momenteel voornamelijk de moslim – te bevestigen. Dit heeft als gevolg dat islamofobie wordt gevoed. Ten tweede wordt dit discours gebruikt om de nog altijd bestaande ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in westerse landen te maskeren. Hoewel de scheiding van de publieke en private sfeer heden ten dage zo goed als verdwenen is, blijven de ongelijkheden tussen man en vrouw bestaan, aldus Scott.

Om haar argumentatie te ondersteunen maakt Scott gebruik van een genealogische methode à la Foucault, waarmee ze de veranderende betekenissen en effecten van de term ‘secularisme’ in verschillende tijden en contexten analyseert. Anders dan vele andere historici probeert ze hiermee geen allesomvattende definitie van secularisme te formuleren. Scott probeert juist te onderzoeken hoe verschillende toepassingen van de term – voornamelijk in de politieke sfeer – gerelateerd zijn aan genderverschillen en zodoende ook genderongelijkheid hebben geproduceerd, behouden en gemaskeerd.

De argumentatie van Scott begint met het betwisten van de bewering dat secularisme garant staat voor vrouwenemancipatie. Dit doet ze in de eerste drie hoofdstukken, door de verschillende toepassingen van de term in de negentiende en vroege twintigste eeuw te analyseren. In hoofdstuk één bespreekt Scott het opkomen van de scheiding van de publieke en private sferen, en hoe vrouwen in het Westen geassocieerd werden met religie en dus uitgesloten werden van het burgerschap en de politiek. Deze argumentatie wordt vervolgd in het tweede hoofdstuk, door te laten zien dat binnen het discours over secularisme deze scheiding niet was gebaseerd op religieuze doctrine, maar juist op de wetenschappelijke en biologische kennis die het voortplantingsvermogen van de vrouw benadrukte. Vrouwen in de

Boekbesprekingen

privésfeer zouden zou van essentieel belang zijn voor het behoud van de natiestaat of zelfs het menselijke ras, vanwege de voortplanting. In hoofdstuk drie wordt verder ingegaan op hoe deze aannames over de verschillen tussen man en vrouw en de daaraan verwante genderrollen de strijd voor vrouwenemancipatie hebben beïnvloed, of zelfs beslecht.

Tijdens de Koude Oorlog veranderde het discours over emancipatie. Het afzetten tegen religie en het plaatsen van vrouwen in de privésfeer veranderden in het propageren van een christelijke identiteit, maar tegelijkertijd ook de seksuele bevrijding van vrouwen. Dit werd gedaan om tegen de atheïstische ‘Ander’, de Sovjet-Unie, in te gaan, zoals besproken door Scott in hoofdstuk vier. Na de Koude Oorlog veranderde het discours opnieuw toen de islam de ‘Ander’ werd. Dit nieuwe discours wordt besproken in hoofdstuk vijf. In dit hoofdstuk beargumenteert Scott dat de focus op de seksuele bevrijding en zelfbeschikking van vrouwen in het Westen – en het gebrek hieraan in overwegend islamitische landen en culturen – de aandacht wegneemt van de sociale, economische en politieke ongelijkheden die nog steeds bestaan, in Westerse én niet-Westerse samenlevingen.

Over het algemeen is het hoofdargument van Scott, waarin zij de veronderstelde relatie tussen gendergelijkheid en secularisme betwist en stelt dat het discours over secularisme gebruikt wordt om Westerse superioriteit te uiten en hedendaagse genderkwesties te maskeren, naar mijn idee vrij overtuigend. Ik vind echter wel dat haar argumentatie soms wat te fragmentarisch of exemplarisch is. Scott bouwt haar argument op door te steunen op voorbeelden uit verschillende soorten historische bronnen van verschillende tijden en regio's. Maar kun je wel algemene beweringen maken over specifieke onderwerpen gerelateerd aan gendergelijkheid en secularisme – zoals het feit dat genderongelijkheid aan de grondslag van het huwelijk ligt – als de ene bron een document van een Nederlandse minister betreft, en de andere een quote is van een Franse filosoof? Daarnaast bespreekt Scott vaak niet of de ideeën die in de bronnen naar voren komen uniek zijn voor hun tijd of juist alomtegenwoordig waren. Hierdoor ga je je als lezer afvragen of de bronnen onderdeel zijn van een bredere trend of dat ze uitzonderlijke gevallen laten zien. In de introductie stelt Scott wel dat deze fragmentarische en exemplarische manier van argumenteren onderdeel was van haar methode, maar toch vraag ik me af wat voor conclusies je kan trekken uit zo'n gevarieerd scala aan voorbeelden.

Desalniettemin was het doel van Scotts boek om het gesprek te beginnen over de relatie tussen gendergelijkheid en het discours over secularisme, en

Boekbesprekingen

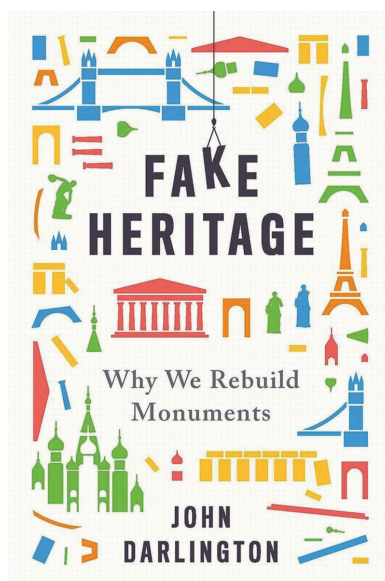
om deze relatie kritisch te analyseren gezien deze vaak automatisch voor waar wordt aangenomen. Hoewel ik op de hoogte was van de nog altijd bestaande ongelijkheden in onze samenleving en de manier waarop vrouwenrechten en seksuele vrijheid soms worden gebruikt om Westerse superioriteit tegenover moslims uit te drukken, heb ik nooit bewust vraagtekens gezet bij de rol die het discours over secularisme hierin speelt, of zelfs maar nagedacht over de neutraliteit van de term zelf. Voor mij bereikt Scott in het boek *Sex and Secularism* daarom zeker het doel dat zij voor ogen had.

Nienke Bleker

Boekbesprekingen

John Darlington, *Fake Heritage: Why We Rebuild Monuments*, (New Haven and London: Yale University Press, 2020). ISBN: 978-0-300-246766; 247 p.; hardcover €34,95.

De laatste jaren is erfgoed een steeds populairder onderwerp binnen de geschiedenis geworden. Bijna alle universiteiten met een respectabele afdeling Geschiedenis hebben een track of opleiding in het erfgoed domein. Geen wonder dat ook in de boekwinkels aandacht wordt besteed aan erfgoed. Dit boek, uitgebracht in 2020, gaat over *Fake Heritage*. John Darlington omschrijft 'fake' zelf als 'niet authentiek'; hier valt erfgoed onder dat met opzet is nagemaakt met allerlei verschillende doeleinden. Belangrijk om hierbij te zeggen is dat het boek alleen fysiek erfgoed behandelt, oftewel gebouwen, monumenten, kunstwerken en

artefacten.¹ Ik hoef een lezer van *Groniek* niet te vertellen wat het belang is van geschiedenis en dus ook niet wat het belang van erfgoed is. Het ligt voor de hand dat wanneer men erfgoed fabriceert, dit gevolgen heeft voor de authenticiteit van de geschiedenis en de verhalen die we onszelf vertellen over onze geschiedenis en samenlevingen.

John Darlington is uitvoerend directeur van de World Monuments Fund Britain en Fellow van de Society of Antiquaries. Hij is opgeleid als archeoloog en is specialist in middeleeuwse dorpen, landschappen, kastelen en abdijen.² De uitgelezen persoon dus om een boek te schrijven over erfgoed. Het boek is opgedeeld in negen hoofdstukken waarin Darlington de verschillende drijfveren onderzoekt voor het vervalsen, namaken of reconstrueren van erfgoed. De meest voor de hand liggende redenen komen het eerst aan bod. Alle motieven worden uitgelegd met behulp van echt gebeurde voorbeelden. Het eerste hoofdstuk, over roem en rijkdom, bevat bijvoorbeeld een verhaal over een vervalste archeologische vondst in Engeland in de eerste jaren van de twintigste eeuw. Of het verhaal van een vervalste tiara, waar zelfs grote

musea, zoals het Louvre, in traptten. Het tweede hoofdstuk gaat over het namaken van erfgoed voor kunst en esthetiek; denk aan een tentoonstelling van Damien Hirst, *Treasures from the Wreck of the Unbelievable*, of aan het namaken van façades om achterliggende treinsporen te verhullen. Dit hoofdstuk is het meest verrassend, aangezien Darlington voorbeelden van nagemaakt erfgoed aanhaalt waar je niet gelijk aan denkt, zoals het werk van Damien Hirst. Andere voor de hand liggende redenen voor het namaken van erfgoed, zoals entertainment, vinden hun uitwerking in bijvoorbeeld replica's van de Eiffeltoren, te vinden over de hele wereld.

De meer interessante redenen om erfgoed na te maken komen daarna aan bod. Bijvoorbeeld het fenomeen in Engeland waarbij een aantal aristocratische heren ruïnes bouwden op hun landgoederen om zichzelf te verbinden aan een groter geheel; een verre geschiedenis. Darlington blijft echter niet alleen in Engeland. Nog een voorbeeld dat hij gebruikt is de reconstructie van Babylon door Saddam Hoessein, waarmee hij zichzelf probeerde te verbinden aan Nebuchadnezzar om op die manier zijn heerschappij te rechtvaardigen. Deze voorbeelden gebruikt Darlington onder andere om om aan te tonen hoe erfgoed gebruikt kan worden als een statussymbool, voor politieke motieven, op basis van ideologische overtuigingen, of om macht te rechtvaardigen.³ In dit hoofdstuk komt duidelijk naar voren hoe het beïnvloeden van erfgoed en de geschiedenis effect kan hebben op het heden.

Het meest praktische en interessante hoofdstuk, naar mijn mening, gaat over het herbouwen van erfgoed na oorlogen en natuurrampen. Voor dit hoofdstuk gebruikt Darlington een document genaamd de Burra Charter, opgesteld door ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) waarin verschillende benaderingen tegenover de conservatie van historische gebouwen en monumenten worden besproken. Na een korte theoretische introductie wordt vervolgens die Charter toegepast op verschillende restauratie- en reconstructieprojecten uit het verleden. Voorbeelden zijn onder andere The World Trade Center in New York, ingestort op 9/11, Ieper in België, verwoest in de Eerste Wereldoorlog, of, natuurlijk, de Notre Dame, deels afgebrand in april 2019. Dat laatste project is nog gaande, maar het roept interessante vragen op over hoe men moet omgaan met het herbouwen van monumenten. Staat het klakkeloos reconstrueren gelijk aan het negeren van de gebeurtenissen van de geschiedenis? Of is het een manier van omgaan met verlies?

Het gebruiken van concrete voorbeelden om de wat abstractere theorie achter erfgoed uit te leggen werkt ontzettend goed. Darlington schrijft erg

Boekbesprekingen

toegankelijk, maar door het grote aantal voorbeelden is het soms makkelijk de grote lijn in het verhaal te verliezen. Gelukkig eindigt Darlington elk hoofdstuk met een korte samenvatting en het grotere doel van het hoofdstuk. Het laatste hoofdstuk fungeert als een soort ultieme samenvatting van het boek, waarbij Darlington nog vijf punten ter discussie oproept. In dit hoofdstuk verbindt hij alle aspecten die eerder in het boek aan bod komen en komt hij tot een antwoord op de vraag waar het eigenlijk allemaal om draait: ‘waarom zou dit ons iets moeten boeien?’ Naast dat het laatste hoofdstuk interessante theoretische en praktische vragen oproept over het omgaan met erfgoed, is het vooral heel erg opsommend. Als je als lezer al hebt opgelet bij het lezen van de rest van het boek, kan je eigenlijk het opsommende en herhalende deel wel overslaan. Een ander zal juist de herhaling prettig vinden, vooral als je het boek niet in één of twee keer hebt uitgelezen.

Dit boek benadrukt nog maar eens het belang van geschiedenis en vooral het belang van zorgvuldig omgaan met de geschiedenis en erfgoed. Voor de student Geschiedenis handig materiaal om tijdens een verjaardag te gebruiken als munitie tegen de familieleden die twijfelen aan het nut van een studie Geschiedenis. Voor de geïnteresseerde buitengewoon interessant om een keer na te denken over hoe makkelijk geschiedenis en het effect daarvan op het heden te beïnvloeden zijn. *Fake Heritage* van John Darlington is zeker het lezen waard.

Hanneke de Boer

Noten

1. John Darlington, *Fake Heritage. Why we rebuild monuments*, (Londen: Yale University Press, 2020), 9-10.
2. <https://www.wmf.org/john-darlington>.
3. Darlington, *Fake Heritage*, 116.